Il-kwadru tal-Madonna tar-Rużarju

minn Vince Caruana M.A. (Visual Arts) Florence

Il-Pittur Giuseppe Calì (1846-1930)

Giuseppe Calì twieled il-belt Valletta nhar l-14 ta' Awwissu fl-1846, bin koppja Naplitana li ssetiljaw hawn Malta minħabba argumenti familjari li nqalgħu fuq iż-żwieg tagħhom. Missieru, Raffaele kien *Maestro di Cappella* fis-servizz tar-Re ta' Napli kif ukoll kien dilettant tal-pittura. Ommu, Giovanna Padiglione, kienet mezzo-soprano. Nannuh Antonio Calì (1788-1866) u zijuh Beniamino (t.1832) kienu skulturi. Meta l-ġenituri tiegħu raw li Giuseppe kellu talent artistiku huma bagħtuh jistudja fl-Accademia di Belle Arti f'Napli taħt Giuseppe Mancinelli (1812-1875). Giuseppe mar kontra l-akademismu tal-għalliem tiegħu u kien aktar miġbud lejn iċ-ċirku ta' Domenico Morelli (1826-1921). Kien influwenzat ukoll mill-pittur Franciz, Eugene Delacroix (1798-1863). Probabilment kemm Morelli kif ukoll Delacroix ispiraw waħda mill-pitturi bikrija tiegħu, il-mewt ta' Dragut li tinsab fil-Muzew Nazzjonali ta' l-arti fil-belt Valletta.

Calì kien pittur versatili u prolifiku. Carlo Ignazio Cortis kien laqqmu bħala x-xitan tal-pinzell. Hu halla'l fuq minn sitt mitt biċċa xogħol li jvarjaw minn litografiji, *watercolours*, pittura biż-żejt kif ukoll numru ta' titulari u dekorazzjonijiet f'diversi knejjes kemm f'Malta kif ukoll f'Għawdex.

Fatt interessanti ta' min isemmi hu li Calì fiż-żjarat tiegħu f'Għawdex kien jiffrekwenta t-taverna ta' wiehed magħruf bħala l-Mestulin li kienet tinsab fl-Imgarr. Meta Calì ġie kkummissjonat il-kwadru ta' Sant' Andrija li jinsab fil-knisja ż-żgħira, f'Għajnsielem, magħrufa aktar bħala l-knisja l-qadima, il-Mestulin kien ippoża għall-artist bħala Sant' Andrija. Il-ħut li jinsabu ħdejn saqajn il-qaddis hu ħut li s-sajjieda ta' l-Imgarr kienu jagħtu lill artist.

Calì kien ikkommemorat mir-Repubblika ta' Malta b'serje ta' erba' bololl fl-1996 u b'munita fl-2004. Ibnu Ramiro Calì kien pittur ukoll.

Il-kwadru tal-Madonna tar- Rużarju

Fost l-opri ta' pittura li ħalla Giuseppe Calì fil-gżejjer Maltin, insibu l-kwadru tal-Madonna tar-Rużarju li jinsab fil-knisja l-qadima, f'Għajnsielem u li sar fl-1890.

Dan il-kwadru li huwa xogħol biż-żejt impitter fuq it-tila, jirrappreżenta l-Madonna tar-Rużarju, kif fil-fatt hu magħruf. Fuq in-naħa tax-xellug tal-kwadru naraw l-figura tal-Madonna liebsa l-aħmar u l-blu, b'raġġiera fuq rasha, bilqiegħda fuq tron li hu mpoġġi fuq pedestal taħt mant kanella, bil-Bambin bil-wieqfa fuq riglejha. Fuq in-naħa tal-lemin tal-kwadru nsibu żewg personaġġi oħra. Fuq quddiem naraw lil San Duminku, li jidher qed jircievi l-kuruna tar-rużarju minn idejn il-Madonna u l-Bambin. San Duminku, il-fundatur ta' l-Ordni Dumnikana jidher mlibbes bl-ilbies ta' l-ordni, tonka bajda u kapott iswed. Il-leġġenda, li tmur lura għas-seklu ħmistax, tgħid li San Duminku kien ippreżentat ir-rużarju f'viżjoni. Din l-istess dehra kienet is-suġġett ta' diversi artisti oħra fosthom il-famuż Caravaggio fejn għamel il-*Madonna del Rosario* fl-1604/7 fi Vjenna. F'idejh tax-xellug jidher iżomm l-iskrittura li tirrappreżenta l-ġrajja ta' meta sfida lil *albigensians.* Il-ġrajja turi lil San Duminku jitfa ktieb bil-ktiba tagħhom fin-nar flimkien ma' l-iskrittura, fejn jingħad li l-ktieb tal-*albigensians* nħaraq filwaqt li l-iskrittura baqgħet bla mittiefsa.

Fl-isfond insibu lil Santa Katarina ta' Siena, soru ta' l-Ordni Dumnikana li tidher kif tradizzjonalment hi rapprezentata b'kuruna tax-xewk f'rasa. Bilqiegħda taħt il-pedestal tal-Madonna jidher tfajjel bil-ġwienaħ, simbolu ta' anġlu (li x-xebh tiegħu jinsab f'pittura oħra ta' l-istess artist fil-knisja ta' San Frangisk tal-Belt) b'ħodon fjuri f'idu l-leminija li huwa simbolu tar-rużarju. Hawn ta' min jgħid li l-kelma rużarju gejja minn *rose garland* jew ġnien, bil-latin *rosarium*, u għalhekk ħafna artisti wżaw il-fjuri biex jirrappreżentaw dan. Fil-fatt il-kelma franciża għal rużarju hija *chapelet,* li tfisser girlanda ta' ward. F'idu x-xellugija, l-anġlu jidher iżomm arpa, simbolu ta' tifhir u qima lejn il-Bambin. Għalkemm dan l-anġlu jidher iħares lejn San Duminku, il-personaġġi kollha, jiġifieri San Duminku u Santa Katarina, qegħdin iħarsu lejn il-Madonna bil-Bambin. Dawn l-istess personaġġi jiffurmaw kompozizzjoni triangulari biex b'hekk l-għajn ta' l-ispettatur tmur fic-centru ta' l-inkwadru, fejn insibu s-suggett principali.

Calì għażel li jagħmel l-isfond ta' l-inkwadru tiegħu semplici, bi ftit li xejn dettalji. Nistgħu naraw li dan huwa magħmul minn sema pjuttost skur, bi drapp ta' lewn kannella u kolonna b'xi pjanti. Dan l-isfond hekk skur jikkontrasta mal-kuluri tal- persunaġġi ewlenin biex b'hekk ma jtellifx l-għajn minn fuq is-suġġett.

Il-Qagħda prezenti

Hekk kif wiehed jersaq qrib ta' dan il-kwadru, barra li ma jistax ma jammirax is-sbuħija tiegħu, ma jistax ukoll ma jħossx il-bzonn urgenti ta' restawr delikat u professjonali li jitlob dan il-kwadru. Żgur li wara mija u sbatax-il sena, dan il-kwadru jeħtieg attenzzjoni dwar il-ħafna trabijiet u brix li ngabru matul dawn is-snin. L-unika darba li tnaddaf kien madwar erbgħin sena ilu min Bonnici Calì, qarib ta' l-artist. Gara wkoll li xi għoxrin sena ilu l-mincotti ta' l-injam li l-kwadru kien mirfud bih, għamlu moviment kawza ta' temperatura għolja li wassal biex dan waqa' minn postu u ġarrab bosta ħsarat, fosthom diversi tiċrit fuq in-naħa tal-lemin u fin-nofs t'isfel, li għadhom evidenti sal-llum. Certament wieħed jikkonkludi li dan ix-xogħol ta' Calì għandu bzonn interventi ta' konservazzjoni u restawr biex b'hekk aħna u l-ġenerazzjonijiet futuri nkunu nistgħu ngawdu dan l-inkwadru.

Referenzi:
Mario Buhagiar (1987), The Iconography of the Maltese Islands 1400-1900 Paintings.
Kan. Gużeppi Zerafa (1989), Grajjiet il-Parocca t'Għajnsielem.